

Uchwała Składu Siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego

z dnia 22 lutego 2006 r.

I UZP 4/05

Przewodniczący Prezes SN Walerian Sanetra, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Józef Iwulski, Roman Kuczyński, Jerzy Kuźniar, Zbigniew Myszka (sprawozdawca, uzasadnienie), Małgorzata Wrębiakowska-Marzec.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczy-szyn, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 22 lutego 2006 r. sprawy z odwołania Wiesława M. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w A. o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Najwyższy postanowie-niem z dnia 20 października 2005 r. [...]

„Czy zmiana art. 8 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) dokonana od dnia 1 stycznia 2003 r. ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubez-pieczeń społecznych oraz zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074) po-zbawia skuteczności uprzednio złożone oświadczenie rolnika na podstawie art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 1996 r. Nr 124, poz. 585) o podleganiu ubezpieczeniu rolniczemu, z wyłączeniem ubezpieczenia społecznego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej jako wspólnik spółki jawnej ?”

p o d j ą ł uchwałę:

Rolnik prowadzący gospodarstwo rolne oraz pozarolniczą działalność jako wspólnik spółki jawnej nie korzysta po dniu 1 stycznia 2003 r. z prawa wy-boru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego dokonanego na podstawie art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) oraz art. 2 ustawy z dnia 12

września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 24, poz. 585) i od tej daty podlega ubezpieczeniu społecznemu jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.).

U z a s a d n i e

Zagadnienie prawne ujawniło się w następującym stanie sprawy. Decyzją z dnia 11 lutego 2004 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego stwierdziła ustanie z dniem 1 stycznia 2003 r. stosunku ubezpieczenia społecznego ubezpieczonego Wiesława M. na podstawie przepisów ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), gdyż ubezpieczony jako wspólnik spółki jawnej został objęty obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), wprowadzonym od dnia 1 stycznia 2003 r. ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074).

Po rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego, który domagał się kontynuowania rolniczego ubezpieczenia społecznego przynajmniej do dnia 1 stycznia 2004 r., Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Olsztynie wyrokiem z dnia 23 marca 2004 r. zmienił zaskarżoną decyzję, ustalając, że ubezpieczony nadal podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z dnia 23 listopada 2004 r. oddalił apelację organu rentowego, ustalając, że ubezpieczony był rolnikiem prowadzącym jednocześnie działalność gospodarczą, początkowo na podstawie wpisu do ewidencji, a następnie w formie spółki cywilnej, która w dniu 6 czerwca 1990 r. została przekształcona w spółkę jawną prowadzącą przedsiębiorstwo pod firmą „M.-G., M., spółka jawna”. Na podstawie wniosku z dnia 18 czerwca 1997 r., złożonego w trybie art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585), ubezpieczony został objęty rolniczym ubezpieczeniem społecznym z mocy decyzji rolniczego organu rentowego z dnia 3 lipca 1997 r., a decyzją z dnia 11 lipca 1997 r. został wyłączony z ubezpieczenia społecz-

nego osób prowadzących działalność gospodarczą. Sąd Apelacyjny uznał, że sytuacja prawna ubezpieczonego, który wybrał rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego przed dniem 1 stycznia 2003 r., nie uległa także po tym dniu zmianie i nadal powinien on podlegać temu ubezpieczeniu. W szczególności nie objęła go zmiana ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, ponieważ nadal prowadzi on działalność gospodarczą w formie spółki jawnej. Spółka jawna, która prowadzi działalność gospodarczą, była przedsiębiorcą w rozumieniu obowiązujących w czasie wydania decyzji: art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. - Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 101, poz. 1178 ze zm.), art. 4 ustawy z dnia 5 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 86, poz. 804 ze zm.) oraz art. 36 pkt 2 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 17, poz. 209 ze zm.). W ocenie Sądu Apelacyjnego, użyte w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników pojęcie „działalność gospodarcza (pozarolnicza)” należy interpretować w powiązaniu z podstawowym aktem regulującym taką działalność, czyli Prawem o działalności gospodarczej, a nie z ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych. Taka wykładnia prowadzi do konkluzji, że ubezpieczony spełnia warunek prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej i może korzystać z wyboru ubezpieczenia na zasadach przewidzianych w art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. oraz art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

W kasacji rolniczy organ rentowy zarzucił błędną wykładnię art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, w brzmieniu obowiązującym po 1 stycznia 2003 r., przez przyjęcie, że ubezpieczony jako wspólnik spółki jawnej ma prawo wyboru rolniczego ubezpieczenia. Skarżący twierdził, że w spółce jawnej podmiotem prowadzącym działalność gospodarczą jest ta spółka, a nie jej wspólnicy. Skoro z mocy art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników prawo wyboru tego ubezpieczenia przysługuje wyłącznie rolnikowi podejmującemu pozarolniczą działalność gospodarczą, to nie jest nim wspólnik spółki jawnej, jakkolwiek podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Przedstawiając w takim stanie sprawy zagadnienie prawne Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że pod rządem pierwotnego tekstu ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, zbieg podstaw (tytułów) ubezpieczenia społecznego rozstrzygany był według zasady wykluczającej podwójne lub alternatywne ubezpieczenie społeczne z

różnych tytułów. Oznaczało to, że podjęcie przez rolnika jakiejkolwiek pozarolniczej działalności (także zatrudnienia lub służby) powodowało wyłączenie go z ubezpieczenia społecznego rolników i objęcie innym ubezpieczeniem z innego tytułu. Dopiero w dniu 1 stycznia 1997 r. została wprowadzona zmiana tych zasad ustawą z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585). W nowym art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników została wprowadzona możliwość pozostania w rolniczym ubezpieczeniu rolnika, który nieprzerwanie co najmniej przez rok podlegał temu ubezpieczeniu z mocy ustawy w pełnym zakresie, mimo że podejmował pozarolniczą działalność gospodarczą i powinien być zgodnie z poprzednio obowiązującą regułą wyłączony z rolniczego ubezpieczenia społecznego. Pozostanie przez takiego rolnika w ubezpieczeniu rolniczym było zresztą zasadą, gdyż rolnik, który spełniał warunki objęcia innym tytułem ubezpieczenia społecznego (nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym) musiał w celu skorzystania z tego innego ubezpieczenia złożyć stosowne oświadczenie. W omawianej ustawie zmieniającej uregulowana została także sytuacja prawna rolników, którzy w dniu jej wejścia w życie podlegali ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, a spełniali warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie. Zgodnie z art. 2 tej ustawy, mogli oni dokonać wyboru ubezpieczenia, oświadczając Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych lub Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, że chcą podlegać ubezpieczeniu rolniczemu, z wyłączeniem z innego ubezpieczenia społecznego. Oznaczało to, że rolnicy prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą podlegali rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu, a „innemu” tylko zależnie od wyrażonej woli. Była to regulacja szczególna, wyłączająca stosownie obowiązującego wówczas (w dniu 1 stycznia 1997 r.) art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.), który zresztą odsyłał od ustawy rolniczej.

Użycie w ustawie o ubezpieczeniu rolniczym niezdefiniowanego jej przepisami pojęcia „pozarolnicza działalność gospodarcza”, w stanie prawnym przed dniem 1 stycznia 1999 r., było rozumiane „jako ujęte w art. 1 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą prowadzenie działalności gospodarczej na własny rachunek na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej lub koncesji, bądź uprawnień określonych w przepisach szczególnych”.

Od dnia 1 stycznia 1999 r., tj. od wejścia w życie ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, pojęcie to zostało skonkretyzowane w art. 8 ust. 6 tej ustawy, który za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą uznawał osobę prowadzącą działalność na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych oraz twórcę i artystę, a także osobę wykonującą wolny zawód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych. Przed 1 stycznia 2000 r. działalność gospodarcza prowadzona na podstawie ustawy o działalności gospodarczej oraz art. 75 k.h. „była desygnatem” pojęcia użytego w art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. zmieniającej tę ustawę. Natomiast po 1 stycznia 2000 r., na podstawie ustawy z dnia 19 listopada 1999 r. - Prawo działalności gospodarczej, działalność gospodarcza została określona jako zarobkowa działalność wykonywana przez przedsiębiorcę, czyli osobę fizyczną lub prawną oraz niemającą osobowości prawnej spółkę prawa handlowego, która zawodowo, we własnym imieniu podejmuje działalność gospodarczą, z tym że wspólnicy spółek prawa handlowego nie mogli być traktowani jako osoby prowadzące działalność gospodarczą. Równocześnie osoby te, w tym prowadzący przedsiębiorstwa w formie spółek prawa handlowego, byli traktowani w zakresie ubezpieczenia społecznego jako osoby prowadzące działalność gospodarczą. Wpis do rejestru handlowego był traktowany jako uprawnienie do prowadzenia działalności gospodarczej uzyskane na podstawie przepisów szczególnych, tak że wspólnicy spółek jawnych byli płatnikami składek na własne ubezpieczenie społeczne, a spółki na ubezpieczenie osób w nich zatrudnionych.

Istniejącą w tym zakresie „niepewność prawną”, zarysowaną zwłaszcza po wejściu w życie Kodeksu spółek handlowych, ustawodawca usunął ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074), dodając pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, w którym wymienił wspólników jednoosobowych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, a także wspólników spółek jawnych, komandytowych i partnerskich jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą i z tego tytułu podlegające ubezpieczeniu społecznemu.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 maja 2005 r., I UK 258/04 (OSNP 2006 nr 3-4, poz. 58), uznał, że zmiana ta miała charakter jedynie interpretacyjny, a zatem nie wprowadzała ona zmian, ale utrzymywała stan obowiązujący przed zmianą prze-

pisów o działalności gospodarczej. Odmienne wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 157/04 (OSNP 2005 nr 17, poz. 274), wyrażając pogląd, że objęcie z dniem 1 stycznia 2003 r. wspólnika spółki jawnej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) powoduje z mocy ustawy wyłączenie go z ubezpieczenia społecznego rolników. Już po wejściu w życie ustawy systemowej, wspólnicy spółek jawnych nie zostali objęci ubezpieczeniem, gdyż ich działalność gospodarcza nie była prowadzona na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej, a jeżeli byli rolnikami, to podlegali wyłącznie ubezpieczeniu rolniczemu. Taki stan utrzymywał się do „daty rozszerzenia kręgu osób podlegających obowiązkowo ubezpieczeniu na podstawie ustawy systemowej, co nastąpiło z dniem 1 stycznia 2003 r.”.

Nie tylko jednak rozbieżność przedstawionych stanowisk judykatury stała się podłożem przedstawienia zagadnienia prawnego. „Spowodował ją odmienny pogląd na skutki przyjętego w wyroku z dnia 25 stycznia 2005 r. ‘objęcia’ wspólników spółek jawnych ubezpieczeniem społecznym z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej na stosunek ubezpieczenia społecznego prowadzących w tej formie działalność gospodarczą rolników, którzy na podstawie stosownych przepisów dokonali wyboru ubezpieczenia na rzecz ubezpieczenia rolniczego”. Nawet gdyby skłaniać się do podzielenia poglądu, że wspólnicy spółek jawnych nie mogli skorzystać z wyboru tytułu ubezpieczenia na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu rolniczym przed dniem 1 stycznia 2003 r., dlatego, że nie mieli takiego wyboru, podlegając wyłącznie ubezpieczeniu rolniczemu, to nie można zaakceptować poglądu, iż nie mogli skorzystać z takiego wyboru po tym dniu, i to właśnie z tego powodu, że zostali objęci obowiązkowym ubezpieczeniem na podstawie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. „Konsekwencja polegająca na wyłączeniu z rolniczego ubezpieczenia społecznego rolników - wspólników spółek jawnych, wywodzona z wprowadzenia do systemu prawnego art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej, budzi sprzeciw, zwłaszcza że skutek ten należałoby rozciągnąć także na rolników - wspólników spółek jawnych, którzy dokonali wyboru ubezpieczenia na podstawie art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. zmieniającej ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników, uchylonego dopiero z dniem 2 maja 2004 r. ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych ustaw” (Dz.U. Nr 91, poz. 873, powoływana dalej jako ustawa zmieniająca z 2 maja 2004 r.).

Ponadto skład przedstawiający zagadnienie prawne „zważył przede wszystkim”, że na podstawie art. 39 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wydaje nową decyzję o podleganiu ubezpieczeniu w razie zmiany stanu faktycznego lub prawnego, co dotyczy także decyzji o ustaniu ubezpieczenia (art. 36 pkt 1 ustawy). Tymczasem stanowczo należy stwierdzić, że zmiana prawa, która dokonała się w dniu 1 stycznia 2003 r. nie była „dla ukształtowanych przed tym dniem stosunków rolniczego ubezpieczenia społecznego takim zdarzeniem prawnym, które powodowałoby ich zerwanie i objęcie ‘z mocy ustawy’ ubezpieczeniem społecznym na podstawie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zmianie tej można przypisać wyłącznie działanie odwrotne, potwierdzające tezę, że rolnicy, którzy prowadzili działalność gospodarczą (także jako wspólnicy spółek jawnych) jasno i wyraźnie od tego dnia uznawani są za osoby prowadzące pozarolniczą działalność ‘gospodarczą’ i już bez wahań wynikających ze zmian w przepisach o działalności gospodarczej mogą postąpić zgodnie z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a także że ich oświadczenia o wyborze ubezpieczenia, złożone na podstawie art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. zmieniającej ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników, zachowały moc. Wniosek taki wypływa ponadto z odrębności systemu ubezpieczeń społecznych rolników oraz ograniczonego odesłania do stosowania do tego ubezpieczenia przepisów innych ustaw (por. art. 52 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników)”.

Tezie, że rolnicy jednocześnie prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą jako wspólnicy spółek jawnych nie zostali wyłączeni z ubezpieczenia rolniczego z dniem 1 stycznia 2003 r., argumentów dostarcza ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 150, poz. 1248, powoływana dalej jako ustawa zmieniająca z 1 lipca 2005 r.), w której dopiero od dnia 24 sierpnia 2005 r. został zmieniony art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w kierunku antycypowanym przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 stycznia 2005 r. Przez dodanie do art. 5a ustępu 10, ustawodawca wprowadził „własną” definicję pozarolniczej działalności gospodarczej i wykluczył odesłanie przy ocenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników do art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Pozarolnicza działalność gospodarcza, zdefiniowana w systemie ubezpieczeń społecznych rolników, oznacza pozarolniczą działalność gospodarczą prowadzoną na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby fizyczne na podstawie przepisów o swobodzie działalności go-

spodarczej, z wyłączeniem między innymi wspólników spółek prawa handlowego. W ocenie składu przedstawiającego zagadnienie prawne, wyłączenie z rolniczego ubezpieczenia społecznego rolnika prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą jako wspólnik spółki jawnej i objęcie go ubezpieczeniem z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej nastąpiło dopiero w wyniku tej zmiany prawa, a nie wcześniej. Od dnia 24 sierpnia 2005 r. rolnicy będący wspólnikami spółek jawnych, którzy dokonali wyboru ubezpieczenia rolniczego na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, na pewno nie mogą już temu ubezpieczeniu podlegać. Istnieje jednak problem, czy wcześniej złożone - na podstawie art. 2 ustawy zmieniającej z dnia 12 września 1996 r. - oświadczenie o wyborze rolniczego ubezpieczenia „przestaje obowiązywać w tym dniu, czy już w dniu 2 maja 2004 r.”, co zależy od rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego przez powiększony skład Sądu Najwyższego, „lecz nie ma wpływu na rozstrzygnięcie sprawy”. Rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego ma na względzie uniknięcie rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Skład powiększony Sądu Najwyższego zważył, co następuje:

Z uwagi na podstawowe przesłanie przekazania do rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego, jakim jest uniknięcie rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego, wstępnie należało wskazać, że zostały wydane dwa kolejne orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczące problematyki prawnej bezpośrednio odnoszącej się do przedstawionego zagadnienia prawnego. Mianowicie Sąd Najwyższy w wyrokach: z dnia 16 czerwca 2005 r., I UK 335/04 (OSNP 2006 nr 3-4, poz. 63) i z dnia 23 sierpnia 2006 r., I UK 388/04 (dotychczas niepublikowany), wypowiedział pogląd, że rolnik prowadzący gospodarstwo rolne, będący jednocześnie wspólnikiem spółki jawnej, nie ma po dniu 1 stycznia 2003 r. prawa wyboru ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm., powoływana dalej jako ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników) i podlega ubezpieczeniu społecznemu na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm., powoływana dalej jako ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych lub ustawa systemowa).

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne dotyczy prawa wyboru tytułu (rodzaju) ubezpieczenia społecznego przez rolnika prowadzącego równocześnie gospodarstwo rolne oraz pozarolniczą działalność gospodarczą. Określenie rolnika podlegającego rolniczemu tytułowi ubezpieczenia społecznego zależy od spełnienia przesłanek określonych w przepisach ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny, podlega z mocy ustawy ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu. Przepisu tego nie stosuje się do osoby, która podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu lub ma ustalone prawo do emerytury lub renty (ust. 3). Podobnie, stosownie do art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy, ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu podlega z mocy ustawy rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny, jeżeli rolnik ten nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu i nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty. Regulacje te wyznaczały subsydiarny standard podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu przez rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, ograniczony ustawowym warunkiem niepodlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu, przez które rozumie się ubezpieczenie społeczne lub zaopatrzenie emerytalne, określone w odrębnych przepisach (art. 6 pkt 12 ustawy). Takimi odrębnymi przepisami były, między innymi, przepisy ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o ubezpieczeniu społecznym działalności gospodarczej), która w art. 1 ust. 1 stanowiła, iż obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu określonemu ustawą podlegają osoby fizyczne mające obywatelstwo polskie, prowadzące na własny rachunek działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej lub koncesji, określonych w przepisach o działalności gospodarczej (pkt 1) oraz uprawnień określonych w przepisach szczególnych (pkt 2), przy czym zgodnie z ust. 2 wymienionego przepisu, jeżeli działalność ta jest prowadzona przez dwie lub więcej osób w ramach jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, ubezpieczeniu podlega każda z tych osób. Równocześnie nie było sporu, że według zasad ubezpieczenia społecznego osób prowadzących działalność gospodarczą byli ubezpieczani także wspólnicy spółek handlowych niemających osobowości prawnej pod warunkiem, że nie byli pracownikami i prowadzili na własny rachunek lub w ramach jednostki organizacyjnej

niemającej osobowości prawnej działalność w rozumieniu przepisów o działalności gospodarczej.

Powyższe oznaczało ustawowy prymat podlegania innemu niż rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego lub zaopatrzenia emerytalnego przez rolnika równocześnie prowadzącego gospodarstwo rolne lub ustawowo określony dział specjalny. Potwierdzał to w szczególności art. 2 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym działalności gospodarczej, który stanowił, że osoby spełniające równocześnie warunki do objęcia ubezpieczeniem społecznym określonym ustawą o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin podlegają ubezpieczeniu określonemu ustawą, tj. ubezpieczeniu społecznemu osób prowadzących działalność gospodarczą.

Zasada pierwszeństwa podlegania przez rolnika innemu niż rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego doznała wyłomu przez dodanie ustawą z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585 ze zm., powoływana dalej jako ustawa zmieniająca) do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, z dniem 1 stycznia 1997 r., art. 5a stanowiącego, że rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu (rolniczemu) w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu (rolniczemu). Może on podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu wówczas, gdy złoży Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych lub Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie, że chce podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, o ile spełnia w tym zakresie warunki określone w odrębnych przepisach. Powołana ustawa zmieniająca zawierała także przejściowy przepis art. 2, zgodnie z którym rolnik lub domownik, który w dniu wejścia w życie tej ustawy podlegał innemu ubezpieczeniu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, a spełniał inne warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie, mógł złożyć Zakładowi lub Kasie oświadczenie, że chce podlegać temu ubezpieczeniu z wyłączeniem innego ubezpieczenia społecznego. Te reguły sprawiały, że rolnicy równocześnie spełniający warunki podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz pozarolniczej działalności gospodarczej wybierali rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego przede wszystkim z uwagi na obciążenie zdecydo-

wanie niższą kwartalną składką na rolnicze ubezpieczenie społeczne w porównaniu do wysokości miesięcznej składki na ubezpieczenie społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą.

Następnie z dniem 1 stycznia 1999 r. przepis art. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin utracił moc na podstawie art. 122 ust. 1 pkt 4 ustawy systemowej, która określiła zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu, między innymi, osób prowadzących pozarolniczą działalność oraz osób z nimi współpracujących, stanowiąc w art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 12 ust. 1, iż obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowemu oraz wypadkowemu podlegają osoby prowadzące pozarolniczą działalność, przez które - stosownie do pierwotnego brzmienia art. 8 ust. 6 ustawy systemowej - rozumiano osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych (pkt 1), twórców i artystów (pkt 2) oraz osoby wykonujące wolny zawód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych (pkt 3). Równocześnie pierwotnie niezmienione pozostało prawo wyboru przez rolników, prowadzących równocześnie działalność gospodarczą, rolniczego tytułu ubezpieczenia według art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym, które wszakże odnosiło się wyłącznie do rolników podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą, a nie każdą działalność pozarolniczą podlegającą powszechnemu obowiązkowi ubezpieczenia społecznego w rozumieniu art. 6 ust. 5 ustawy systemowej. Równocześnie z art. 5 ust. 1 ustawy systemowej wynika pierwszeństwo podlegania powszechnemu obowiązkowi ubezpieczeń społecznych na podstawie przepisów tej ustawy, a ubezpieczeniu społecznemu rolników tylko wtedy, gdy nie podlegają powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych w następstwie zastosowania art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego przysługuje zatem wyłącznie rolnikowi, który równocześnie prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą. Inny rodzaj pozarolniczej działalności nie daje rolnikowi takiego uprawnienia.

W dotychczasowej judykaturze orzekanie o prawie wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników było uzależnione od przesądzenia tego, czy po wejściu w życie przepisów ustawy systemowej wspólnicy spółki jawnej podlegali obowiązkowi ubezpieczenia społecznego jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą (por. wyrok

Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2005 r., I UK 258/04, OSNP 2006 nr 3-4, poz. 58, powoływany dalej jako wyrok Sądu Najwyższego z 12 maja 2005 r.), czy też zostali przejściowo pominięci (wyłączeni) z podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 157/04, OSNP 2005 nr 17, poz. 274, powoływany dalej jako wyrok Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2005 r.). W tym pierwszym orzeczeniu, które nie było związane z orzekaniem o prawie wyboru tytułu rolniczego ubezpieczenia społecznego, Sąd Najwyższy uznał, że w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2002 r. wspólnicy spółki jawnej podlegali obowiązkowi ubezpieczenia społecznego jako osoby prowadzące działalność gospodarczą. Taka koncepcja została poparta istotnymi argumentami wykładni funkcjonalnej i systemowej. Sąd Najwyższy założył, że w zakresie obowiązku ubezpieczenia społecznego wspólników spółki jawnej istnieje luka aksjologiczna, a nie prawna. Nie ma usprawiedliwionych argumentów, aby przyjąć, że ustawodawca od 1 stycznia 1999 r. zrezygnował z ukształtowanego zakresu podmiotowego obowiązkowego ubezpieczenia z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, zwłaszcza na „jakiś przejściowy, niewytłumaczalny racjonalnie, przypadkowy okres”. W zakresie prowadzenia działalności gospodarczej ustawa systemowa odsyła nie tylko do przepisów ustawy o działalności gospodarczej, ale także do przepisów innych ustaw. Na takim gruncie Sąd Najwyższy uznał, że status prawny spółki jawnej i jej wspólników na gruncie Kodeksu spółek handlowych nie uległ zasadniczym zmianom w porównaniu z ich sytuacją wyznaczoną poprzednio przez przepisy Kodeksu handlowego. Jakkolwiek podmiotem gospodarczym była i jest spółka jawna, to w sferze i dla celów ubezpieczeń społecznych jej wspólnicy powinni być traktowani jako osoby prowadzące działalność gospodarczą i z tego tytułu objęci ubezpieczeniem społecznym. Taka wykładnia jest zgodna z zasadami ubezpieczeń społecznych, w tym z zasadą powszechności, polegającą na objęciu przymusem ubezpieczenia wszystkich zarobkujących własną pracą niezależnie od podstawy jej świadczenia, a także z zasadą równego traktowania ubezpieczonych w zakresie objęcia obowiązkiem ubezpieczenia (art. 2a ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy systemowej). Sąd Najwyższy zauważył, że rozstrzygany spór o niepodleganie obowiązkowi ubezpieczenia i opłacanie składki, doraźnie postrzegany przez ubezpieczonego jako dolegliwość, w przyszłości - na wypadek ubiegania się o świadczenia z tego ubezpieczenia - przybrałby kształt sporu o podleganie takiemu ubezpieczeniu i prawo do świadczeń w razie wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego. Przyjęta koncepcja uznania wspólni-

ków spółki jawnej za osoby prowadzące działalność gospodarczą prowadziła do wniosku, że rolnikowi, będącemu jednocześnie współnikiem spółki jawnej podlegającym systemowi ubezpieczeń społecznych jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, przysługiwałoby prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników tylko do dnia 1 stycznia 2003 r. - dodania pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, stanowiącego że, między innymi, współnik spółki jawnej jest osobą prowadzącą działalność pozarolniczą objętą powszechnym obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, która jest innym rodzajem działalności niż pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1). Takie uznanie, w zbiegu z rolniczym tytułem ubezpieczenia społecznego, dawało rolnikowi prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego do dnia 1 stycznia 2003 r. (art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Powyższe oznaczało, że dodanie pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy systemowej miało skutek merytoryczny, ponieważ do dnia tej nowelizacji ustawy systemowej współnicy spółki jawnej byli traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1 sprzed nowelizacji) także przez organy ubezpieczeń społecznych (rentowe). Natomiast wskutek tej nowelizacji - po dniu 1 stycznia 2003 r. - współnicy spółek jawnych zostali wskazani jako osoby prowadzące jedynie działalność pozarolniczą (art. 8 ust. 6 pkt 4), która nie mogła być dalej uznawana za pozarolniczą działalność gospodarczą w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej w związku z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Omawiana nowelizacja w zakresie oddzielającym ubezpieczonych współników spółek jawnych z tytułu prowadzonej działalności pozarolniczej od ubezpieczonych z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej miała zatem niewątpliwie charakter merytoryczny ze względu na prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego wyłącznie w zbiegu z ubezpieczeniem z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, a nie z tytułu prowadzenia innej niż gospodarcza działalności pozarolniczej (art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Zarazem nowelizacja ta nie była „nowością legislacyjną” w tym znaczeniu, że jakoby dopiero od dnia 1 stycznia 2003 r. pozwalała na objęcie współników spółek handlowych powszechnym systemem ubezpieczenia społecznego.

W innej koncepcji, wyrażonej w wyroku z 25 stycznia 2005 r. Sąd Najwyższy uznał, że członkostwo w handlowych spółkach osobowych nie było prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 19 listopada 1999

r. - Prawo o działalności gospodarczej, gdyż status przedsiębiorcy podejmującego i wykonującego działalność gospodarczą przysługiwał tylko osobowej spółce handlowej mającej zdolność prawną, nie zaś jej wspólnikom. W konsekwencji, rolnicy - będący wspólnikami handlowej spółki jawnej - w ogóle nie spełniali warunków do podlegania innemu, niż rolnicze, ubezpieczenie społeczne i dlatego nie znajdował do nich zastosowania art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

To stanowisko, jak się wydaje, zostało oparte na założeniu, że przejściowo - od wejścia w życie ustawy systemowej do dnia 1 stycznia 2003 r. - wspólnicy spółki jawnej jakoby w ogóle nie podlegali systemowi obowiązkowych ubezpieczeń społecznych z tytułu członkostwa i działalności w tej spółce prawa handlowego, a zostali włączeni do systemu ubezpieczeń dopiero w dniu 1 stycznia 2003 r. przez dodanie punktu 4 do art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, uznającego, między innymi, wspólników spółek jawnych za osoby prowadzące działalność pozarolniczą objętą powszechnym obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Takie stanowisko zakładało, że wspólnicy spółki jawnej pierwotnie nie podlegali obowiązkowi ubezpieczenia społecznego pod rządem ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (niezależnie od tego, czy pominięcie ich było zamierzone przez ustawodawcę, czy też wynikało z przeoczenia), a wcześniejszy obowiązek ubezpieczenia wspólników takich spółek istniejący na podstawie przepisów dotychczasowych jakoby wygasał z mocy prawa. Takie założenie pozostaje w zasadniczej opozycji do wprowadzenia ustawą systemową z dnia 13 października 1998 r. ujednoliconego systemu ubezpieczeń społecznych, którego podstawowym celem było scalenie i ujednolicenie zasad podlegania różnym rodzajom ubezpieczeń społecznych. Nie ma żadnych racjonalnych, a przede wszystkim prawnych przesłanek do przyjęcia, że przy okazji tworzenia i wprowadzenia systemu ubezpieczeń społecznych racjonalny ustawodawca ograniczył wcześniej ukształtowany w wielu odrębnych ustawach zakres podmiotowy obowiązkowego ubezpieczenia społecznego, co miałoby polegać na wyłączeniu wspólników spółek jawnych, niebędących pracownikami, z obowiązkowego podlegania ubezpieczeniu społecznego osób prowadzących działalność gospodarczą. Takie wyłączenie z powszechnego, „scalonego” systemu ubezpieczenia społecznego podmiotów wcześniej podlegających ubezpieczeniu na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą, musiałoby mieć wyraźną podstawę prawną, której walor normatywny byłby wątpliwy ze względu na konstytucyjne zasady państwa prawnego, równości, w tym prawa do zabezpieczenia społecznego (art. 2,

32 i 57 Konstytucji RP), a także ustawowy nakaz równego traktowania wszystkich ubezpieczonych (art. 2a ustawy systemowej). W żadnym razie do takiego wniosku nie prowadzi wykładnia art. 6 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, które nie wyłączyły wspólników spółek handlowych z systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych. Takie osoby podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom jako prowadzące pozarolniczą działalność (art. 6 pkt 5 ustawy systemowej) i nie zostały wskazane ani w zamkniętych ustawowych katalogach jako podmioty niepodlegające powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych (art. 5 ustawy), ani jako osoby, którym ustawa systemowa przyznaje wyłącznie prawo do dobrowolnego objęcia ubezpieczeniami społecznymi (art. 7) lub możliwość dobrowolnego kontynuowania obowiązkowych ubezpieczeń społecznych po ich ustaniu (art. 10 ustawy). W powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych nie ma miejsca na domniemane wyłączenie wspólników spółki jawnej z tego systemu, które miałyby oparcie w „zapomnieniu” ustawodawcy wyraźnego objęcia ustawowym ubezpieczeniem społecznym wspólników spółek jawnych, niebędących pracownikami lub niepodlegających innemu ustawowemu tytułowi ubezpieczenia społecznego.

Spójna celowościowa i systemowa wykładnia art. 6 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, które gramatycznie nie wyłączały wspólników spółek handlowych z powszechnego systemu obowiązkowych ubezpieczeń społecznych, przemawiała za traktowaniem - w okresie od 1 stycznia 1999 r. (dnia wejścia w życie ustawy systemowej) do dnia 1 stycznia 2003 r. (dodania pkt. 4 do art. 8 ust. 6 tej ustawy) - wspólników spółki jawnej jako podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu osób prowadzących pozarolniczą działalność (art. 6 pkt 5 ustawy) w rozumieniu jej art. 8 ust. 6 pkt 1, tj. za uznaniem ich za osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie innych przepisów szczególnych. Taka koncepcja oznacza, że w tym zakresie nie było żadnej luki ani aksjologicznej (tak jak to przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z 12 maja 2000 r.), ani prawnej (jak w wyroku Sądu Najwyższego z 25 maja 2005 r.). To, że przepisy prawa ubezpieczeń społecznych nie definiowały pojęcia pozarolniczej działalności gospodarczej, a jedynie wskazywały osoby prowadzące pozarolniczą działalność objęte obowiązkowym systemem ubezpieczeń społecznych (art. 8 ust. 6 ustawy systemowej w pierwotnym brzmieniu), nie oznaczało, że wspólnicy handlowej spółki jawnej, prowadzącej we wspólnym imieniu przedsiębiorstwo zarobkowe (art. 75 § 1 k.h.) lub przedsiębiorstwo pod własną firmą (art. 22 i nast. k.s.h.), zostali wyłączeni z systemu obowiązkowych ubezpieczeń spo-

łącznych. Przeciwnie, wspólników spółki jawnej w zakresie prowadzonej przez nią działalności gospodarczej należało uznać za osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów szczególnych w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej aż do czasu wyraźnego ustawowego wskazania ich jako osób prowadzących jedynie pozarolniczą działalność, która z woli ustawodawcy jest pojęciowo oddzielna od pozarolniczej działalności gospodarczej, co nastąpiło przez dodanie pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy z dniem 1 stycznia 2003 r. Dopiero od tej daty wspólnik jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólnicy spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej nie mogą być traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej, ponieważ z tego kręgu zostali wyłączeni poprzez wyraźne uznanie ich za osoby prowadzące pozarolniczą działalność (art. 8 ust. 6 pkt 4), niebędące osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1). Za taką koncepcją opowiedział się Sąd Najwyższy w powołanych wyżej wyrokach z dnia 16 czerwca 2005 r., I UK 335/04 i z dnia 23 sierpnia 2006 r., I UK 388/04 (dotychczas niepublikowany), wypowiadając pogląd, że rolnik prowadzący gospodarstwo rolne, będący jednocześnie wspólnikiem spółki jawnej, nie ma po dniu 1 stycznia 2003 r. prawa wyboru ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i podlega ubezpieczeniu społecznemu na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jako osoba prowadzącą pozarolniczą działalność, ale już nie pozarolniczą działalność gospodarczą. W uzasadnieniu tych równobrzmiących stanowisk wskazano, między innymi, że dokonywana w obrębie prawa ubezpieczeń społecznych wykładnia systemowa, prowadzi do wniosku, że powszechny system ubezpieczenia społecznego ma pierwszeństwo przed systemem szczególnym, jakim jest system ubezpieczenia społecznego rolników, dlatego wszelkie wątpliwości należy tłumaczyć na rzecz podlegania powszechnemu systemowi ubezpieczenia społecznego. Oznacza to, że rolnik, będący jednocześnie wspólnikiem spółki jawnej, nie jest osobą prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych (art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w brzmieniu obowiązującym do 1 maja 2004 r. w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), ale osobą prowadzącą jedynie pozarolniczą działalność w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej, która po dniu 1 stycznia 2003 r. nie miała już prawa wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecz-

nego na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Określone w tym ostatnim przepisie prawo wyboru podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu odnosi się tylko do osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, które wymieniono w art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy systemowej, a zatem nie obejmuje grup ubezpieczonych prowadzących - inną niż gospodarczą - pozarolniczą działalność, które wymieniono w punktach 2-4 tego przepisu, w tym rolników będących jednocześnie wspólnikami spółek jawnych. Skoro w punkcie 4 przytoczonego przepisu wymieniono wspólników spółki jawnej, to od daty 1 stycznia 2003 r. nie są oni traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w rozumieniu punktu 1 tego przepisu. Wyraźne rozdzielenie normatywne tych dwóch kategorii osób, ubezpieczonych w powszechnym systemie ubezpieczeń z jednego tytułu prowadzonej działalności pozarolniczej (art. 6 pkt 5 ustawy systemowej), przekłada się na wykładnię art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w kierunku przyjęcia stanowiska, że rolnik posiadający i prowadzący gospodarstwo rolne, podejmujący pozarolniczą działalność jako wspólnik spółki jawnej - po 1 stycznia 2003 r. nie był uprawniony do wyboru systemu ubezpieczenia na podstawie art. 5a tej ustawy, w brzmieniu obowiązującym do dnia 2 maja 2004 r., to jest do daty wprowadzenia zmiany, która „w większym stopniu ograniczyła możliwość wyboru systemu ubezpieczenia”.

Warto zwrócić uwagę, iż na gruncie stanowiska, że rolnik posiadający i prowadzący gospodarstwo rolne, podejmujący pozarolniczą działalność jako wspólnik spółki jawnej - nie był uprawniony po 1 stycznia 2003 r. do wyboru systemu ubezpieczenia na podstawie art. 5a tej ustawy. Dla potrzeb rozstrzyganego zagadnienia prawnego, które dotyczy prawa wyboru lub utrzymania rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego po dniu 1 stycznia 2003 r., nie ma istotnego znaczenia to, czy przed tą datą rolnicy będący równocześnie wspólnikami spółek jawnych powinni być traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, którzy mogli korzystać z prawa wyboru tytułu ubezpieczenia, czy też jako osoby nieobjęte z tytułu prowadzonej działalności pozarolniczej powszechnym systemem ubezpieczeń społecznych („zapomniane przez ustawodawcę”), które pozostawały wyłącznie w rolniczym ubezpieczeniu społecznym z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Racje ustawowego pozbawienia - na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych - wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólników spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej statusu ubezpieczonego jego

działalności w spółkach handlowych cechy pozarolniczej działalności gospodarczej wynikały z dążenia ustawodawcy do „uszczelnienia” systemu rolniczego ubezpieczenia społecznego, w tym ograniczania prawa wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego (art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Wprowadzając w dniu 1 stycznia 1997 r. prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego dla rolników prowadzących równocześnie działalność gospodarczą - ustawodawca zakładał, że mogą i będą z niego korzystać rolnicy posiadający i prowadzący gospodarstwo rolne, którzy przy okazji zajmowania się podstawową działalnością rolniczą prowadzą w ograniczonym zakresie pozarolniczą działalność gospodarczą. Tymczasem wprowadzone prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia stało się przedmiotem rozmaitych nadużyć przede wszystkim przez osoby zajmujące się prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej i z tego tytułu objęte obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym, które nabywały gospodarstwa rolne wyłącznie z zamiarem i w celu skorzystania z prawa wyboru rolniczego ubezpieczenia społecznego obciążonego radykalnie niższą składką na to ubezpieczenie w porównaniu ze składką na ubezpieczenie osób prowadzących działalność gospodarczą. Taka praktyka spowodowała stopniowe zaostrzanie ustawowych kryteriów możliwości skorzystania z prawa wyboru „tańszego” rolniczego ubezpieczenia społecznego, począwszy od wyżej analizowanego dodania pkt 4 do art. 8 ust. 6 ustawy systemowej, który wykluczał możliwość dalszego korzystania z prawa wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia przez rolników będących równocześnie wspólnikami, między innymi, spółek jawnych.

Równocześnie od dnia 2 maja 2004 r. możliwość skorzystania z prawa wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego została istotnie zmodyfikowana w zakresie dalszego podlegania temu tytułowi ubezpieczenia społecznego, co jednak zostało uzależnione od spełniania licznych ustawowo wskazanych rygorów obejmujących, między innymi, nieprzerwane podleganie temu ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy przez co najmniej 3 lata (zamiast 1 roku), jeżeli rolnik rozpoczyna prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej opodatkowanej przepisami o zryczałtowanym podatku dochodowym, który nie przekracza kwoty 2.528 zł, i złoży w terminie 14 dni od rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej oświadczenie o kontynuowaniu ubezpieczenia rolniczego oraz udokumentuje spełnianie warunków opodatkowania prowadzonej działalności gospodarczej w formie ryczałtu podatkowego (art. 5a w brzmieniu obowiązującym od 2 maja 2004 r.). Od tej

daty obowiązuje także ustawowa definicja pojęcia pozarolniczej działalności gospodarczej, za którą uważa się wyłącznie działalność prowadzoną na podstawie przepisów o działalności gospodarczej (art. 5a ust. 10), do jakiej niewątpliwie nie mogła być zaliczona działalność wspólników spółek handlowych prowadzona na podstawie przepisów Kodeksu spółek handlowych. Ponadto po dniu 2 maja 2004 r. ubezpieczony rolnik nie miał już możliwości wyboru tytułu ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 2 ustawy zmieniającej z 12 września 1996 r., który z dniem 2 maja 2004 r. został uchylony ustawą zmieniającą z dnia 2 kwietnia 2004 r., ale utrzymana została możliwość pozostania w rolniczym ubezpieczeniu społecznym pod warunkami spełniania ustawowo określonych rygorów dalszego pozostania w tym ubezpieczeniu. Dalsza modyfikacja, polegająca na uszczegółowieniu od dnia 24 sierpnia 2005 r. ustawowej definicji pozarolniczej działalności gospodarczej, za którą uznaje się działalność gospodarczą prowadzoną wyłącznie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby fizyczne na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, z wyłączeniem wspólników spółek prawa handlowego oraz osób prowadzących działalność w zakresie wolnego zawodu: 1) w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, 2) z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych, wynikała z dostosowania tej definicji do przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej i przepisów prawa podatkowego.

Powyższe nie oznacza, że dopiero wskutek wprowadzenia w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników pojęcia (definicji) pozarolniczej działalności gospodarczej - rolnicy będący wspólnikami spółki jawnej nie mogą być traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, ponieważ taka możliwość ustała już w dniu 1 stycznia 2003 r., kiedy normatywnie rozdzielono prowadzących pozarolniczą działalność wspólników spółek handlowych (art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej) od kategorii osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1 tej ustawy). Oznacza to, że legalne definicje pojęcia pozarolniczej działalności gospodarczej ustanawiane w art. 5a ust. 10 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników mają walor prawny porządkujący i bardziej rygorystycznie „uszczelniający” system podlegania rolniczym ubezpieczeniom społecznym, co ma przeciwdziałać praktykom nadużywania rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego.

Na gruncie zasady automatyzmu powstania z mocy prawa stosunków obo-
wiązkowego ubezpieczenia społecznego oświadczenie rolnika będącego wspólni-
kiem spółki jawnej o wyborze rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego traci swój
walor prawny w razie zmiany prawa, polegającej na utracie możliwości wyboru od
daty 1 stycznia 2003 r. wskutek ustawowego uznania, że pozarolnicza działalność
wspólników spółek handlowych (art. 8 ust. 6 pkt 4 ustawy systemowej) nie jest poza-
rolniczą działalnością gospodarczą (art. 8 ust. 6 pkt 1 tej ustawy). Wprawdzie istotnie
art. 39 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników przewiduje obowiązek
wydania nowej decyzji w razie zmiany stanu faktycznego lub prawnego, na podsta-
wie którego wydano decyzję o ustaleniu podlegania ubezpieczeniu, jednakże taka
decyzja nie ma znaczenia konstytutywnego dla powstania lub ustania praw i obo-
wiązków wynikających ze stosunków ubezpieczenia społecznego kształtowanych z
mocy samego prawa. Obowiązek zgłoszenia do obowiązkowego ubezpieczenia
społecznego spoczywa na płatniku składek (art. 36 ustawy systemowej), a tylko w
przypadku niewypełnienia tej powinności zgłoszenia dokonuje z urzędu organ ubez-
pieczeń społecznych (art. 37 ustawy). Nie jest zatem trafna sugestia, jakoby „zacho-
wały moc” oświadczenia o wyborze rolniczego tytułu ubezpieczenia po zmianie stanu
prawnego, prowadzącego z mocy prawa do wyłączenia rolników będących równo-
cześnie wspólnikami spółek jawnych z rolniczego ubezpieczenia społecznego, dlate-
go że od 1 stycznia 2003 r. nie prowadzą działalności uznawanej za pozarolniczą
działalność gospodarczą, a jedynie za działalność pozarolniczą. Taka zmiana stanu
prawnego w omawianym zakresie wymagała jedynie deklaratoryjnego stwierdzenia
decyzją Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ustania z mocy samego
prawa rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego, co miało miejsce w rozpozna-
wanej sprawie. Obowiązkowe ubezpieczenie społeczne trwa bowiem tylko w okresie
spełniania przesłanek prawnych określonych ustawowo dla danego rodzaju (tytułu)
ubezpieczenia, natomiast z chwilą odpadnięcia tych warunków ubezpieczenie ustaje.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak w sentencji.

=====